

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 34.01

І. С. Тімуш

доктор юридичних наук, професор

**ПРО ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ
(РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ КУШАКОВОЇ-КОСТИЦЬКОЇ Н.В. «ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ» (КИЇВ: ЛОГОС, 2019))**

Монографія, яку я маю честь репрезентувати, присвячена дослідженню філософсько-правових засад розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Обґрунтовуючи актуальність обраної теми дослідження, автор, зокрема, зазначає, що сучасна цивілізація в середині 50-х рр. вступила в третю епоху свого розвитку – інформаційну, яка є наступною після аграрної та індустріальної. Її сутністю є виокремлення інформації (нематеріальної субстанції) як визначальної у взаєминах у людському суспільстві, між суспільством і державою, людиною і державою, людей між собою. Якщо попередні два етапи розвитку людства були жорстко прив'язані до об'єкта діяльності (землі або засобів діяльності – машин і механізмів), то сьогодні інформація набула універсального характеру.

Основу емпіричної бази, за допомогою якої автор, досліджує і осмислює інформаційне суспільство як філософсько-правову, соціально-політичну, економічну, морально-етичну та культурологічну категорію та епохально-історичний феномен, складають праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених і дослідників, як В. П. Андрущенко, М. А. Баймуратов, В. І. Вернадський, Р. Вінер, В. М. Глушков, О.Д. Тихомиров, А. Т. Жеплинський, У. Р. Ешбі, М. Кастельс, В. Г. Кремень, О. В. Кресін, Є. А. Макаренко, І. С. Мелюхін, Н. М. Оніщенко, В.О. Петришин, В. Ф. Погорілко, Г. Г. Почепцов, М. Прайс, О. В. Скрипнюк, Е. Тоффлер, А.Д. Урсул, С. В. Шевчук. Ю. С. Шемшученко, К. Шеннон та інші. Крім цього, ретельному аналізу акти піддавались вітчизняного, зарубіжного та міжнародного законодавства в галузі інформаційної діяльності, рішення та висновки органів конституційної та загальної юрисдикції, Європейського суду з прав людини тощо.

Водночас, слід погодитися з автором у тому, що не зважаючи на те, що вказані та інші автори досліджували різні аспекти філософсько-правової категорії та соціально-культурного феномену інформації, закономірності її трансформації від простого обміну навичками, знаннями, професій-

ним досвідом, новинами у політично-культурному житті соціуму тощо, спочатку у інформаційний простір, а згодом і у інформаційне суспільство, на сучасному рівні розвитку наукових знань ще не знайшов належної уваги.

На підставі результатів дослідження автор сформувала наукову концепцію, відповідно до якої сутність філософської складової поняття «інформаційне суспільство» полягає у тому, що інформація, трансформована у знання, є продуктом людської розумової діяльності, яка сприймається, оцінюється та використовується згідно із методологією формальної та класичної логіки відповідно до постулатів аксіології, онтології та епістемології як галузей загальної філософської науки. В такій триєдиній сутності, – слушно зауважує автор, – інформація набуває і матеріальної сили, яка не має фізичних характеристик, як то вага, маса, об'єм, чи споживчих характеристик, здатних задовольняти потребу в харчуванні і т.п. Однак ця сила є сходинкою в залученні людини до енергетично-інформаційного континууму, тобто таких всезагальних і світоглядних моментів, як Абсолют і Вічність.

Хоча деякі аспекти зазначеної концепції, на мій погляд, є дискусійними, в цілому авторське розуміння дослідженої проблеми заслуговує на увагу та підтримку з боку фахівців в галузі філософії права.

Водночас, автор погоджується з прихильниками наукової концепції, сутність якої полягає у тому, що реалії життєдіяльності людини з позиції феномена безпеки як об'єкта аксіологічної рефлексії, свідчить про необхідність вироблення нової аксіологічної парадигми, яка відповідає новій організації публічного управління на підставі використання інформаційних технологій. Дійсно, історичний досвід генезису людської цивілізації показує, що запровадження прогресивних технологій, має так би мовити «дві сторони медалі», з одного боку – це нові блага та можливості, з іншого – негативні явища, які нерідко супроводжуються злочинними проявами, як у від-

ношенні до індивідууму та соціальних груп, так і людства в цілому.

Так, побічним ефектом поширення інформаційних технологій (далі – ІТ) стала поява в вітчизняній юридичній науці та законодавстві термінів «кіберзлочинність», «хакер», «комп'ютерний злам», «крадіжка машинного часу» тощо.

Однак, слід погодитися з Н.В. Кушаковою-Костицькою у тому, що винаходження та застосування на практиці ІТ ніяким разом не можна ставити у провину ідеологам, конструкторам та реалізаторам ідеї інформаційного суспільства («суспільства знань»). Технічний прогрес зупинити не можливо, однак можливо й необхідно, у якості протидії неправовірному використанні ІТ, запровадити систему заходів щодо формування інформаційно-правової культури особистості та суспільства в цілому, як сукупності знань, які поєднують аксіологічні та онтологічні філософські виміри правомірної діяльності та поведінки у інформаційному суспільстві.

У цьому контексті, на переконання автора, слід звернути увагу на особливе значення правової культури, дещо специфічною, але дуже важливою складовою якої є духовний компонент, тобто рівень духовності. Ніякі процеси в Україні – ні державотворення, ні соціально-економічні програми, ні законодавча діяльність – не будуть спрацьовувати, поки не буде зроблено акцент на розвитку особистості. Під цим розуміється не тільки формальне відвідування чи побудова церков, посвячення учбових, державних та інших закладів. Духовний розвиток особистості – глибинний внутрішній процес, який може стимулюватися різноманітними зовнішніми факторами: захистом суспільної моралі, розвитком гуманістичних та творчих ідей в суспільстві, розробкою серйозних виховних та навчальних програм, розглядом права не стільки з позитивістської позиції, скільки з *jus-naturalistичної* тощо.

За результатами дослідження автор робить аргументований висновок, який полягає у тому, що не дивлячись на очевидні позитивні риси ін-

формаційного суспільства, сьогодні стає очевидним, що його трансформація у суспільство знань, у тому числі й в Україні, не відбувається і вже не передбачається. Основними факторами, які стали перепорою на цьому шляху, є:

– по-перше, недостатній рівень культури значної частини ІТ-користувачів;

– традиційне для людства використання досягнень науки і техніки не за їх прямим призначенням, а насамперед у військових цілях;

– економізація інформації, використання процесів інформатизації переважно з метою оптимізації виробництва, що *de facto* призвело до перетворення інформації в товар (по аналогії з попередньою моделлю індустріального суспільства знов домінує формула «товар – гроші – товар»).

– розвиток ІТ призвів до наступного етапу – появи ІКТ (інформаційно-комунікативних технологій) і відповідно поступового переродження інформаційного суспільства в медійне, яке на відміну від інформаційного орієнтується не на об'єктивну інформацію – потенційне джерело знань, а на інформацію, дезінформацію та дифамацію, які розповсюджуються мас-медіа для споживання на кшталт будь-якого товару, у тому числі з метою маніпулювання свідомістю.

У цілому, не зважаючи на окремі зауваження, слід відзначити, що монографію Кушакової-Костицької Н.В. «Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» виконано на високому науковому рівні, її теоретичне значення в тому, що сформульовані висновки та рекомендації розвивають філософсько-правове розуміння процесу розвитку інформаційного суспільства та можуть бути використані в ході подальших досліджень з означених питань, а сферою практичного застосування матеріалів монографії є законодавчий, нормотворчий та загальноосвітній процеси.

Видання розраховане на працівників органів законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого самоврядування, професорсько-викладацького складу та студентів вищих закладів освіти.